

E-QUALITY

Kako jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima?

Glavni nalazi i preporuke
projekta E-Quality

Ninoslav Šćukanec

Institut za razvoj
obrazovanja

Europska unija
Ulaganje u budućnost

Projekt

„E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti
u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“

Nositelj projekta

Institut za razvoj obrazovanja
www.iro.hr

Kako jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima?

Glavni nalazi i preporuke projekta E-Quality

Ninoslav Šćukanec

Europska unija
Ulaganje u budućnost

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Instituta za razvoj obrazovanja.

Autor i urednik:
Ninoslav Šćukanec

Urednički odbor:
Emita Blagdan, Agencija za znanost i visoko obrazovanje
Karin Doolan, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru
Đurđica Dragojević, Agencija za znanost i visoko obrazovanje
Iva Košutić, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Lovro Liverić, Sveučilište u Rijeci
Mladenka Tkalčić, Sveučilište u Rijeci
Nina Vranešević Marinić, Institut za razvoj obrazovanja
Vlasta Vizek Vidović, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Lektura:
Anda Bukvić Pažin

Grafičko oblikovanje:
KO:KE kreativna farma

Tisk:
Printerica grupa

Zagreb, 2015.

ISBN 978-953-7901-18-9

Sadržaj

-
- 04 Predgovor
 - 05 Uvod
 - 06 Čemu pravednost i socijalna uključenost u visokom obrazovanju?
 - 07 Izazovi za pravednost i socijalnu uključenost: perspektiva ranjivih skupina studenata
 - 10 Izazovi za pravednost i socijalnu uključenost: institucijska perspektiva
 - 11 Načela i vrijednosti za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti
 - 12 Preporuke za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima
 - 15 Literatura

Preporuke su izrađene u sklopu projekta „**E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj**“. Glavni je cilj projekta pridonijeti jačanju pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima u Hrvatskoj. Definicija pravednosti za potrebe ovog projekta preuzeta je iz Bolonjskog procesa, točnije ministarskog priopćenja iz Londona iz 2007., i shvaćena je kao proces i cilj prema kojemu socijalni profil studentskog tijela koje ulazi u visoko obrazovanje, u njemu sudjeluje i uspješno ga završava, odgovara heterogenom socijalnom profilu šireg stanovništva. Budući da postoje različiti načini na koje visoka učilišta mogu unapređivati pravednost i socijalnu uključenost, u projektu E-Quality proučavalo se do koje mjere postupci za osiguravanje kvalitete na visokim učilištima mogu pridonijeti jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. U projektu se uzela u obzir činjenica da Hrvatska ima razvijen, funkcionalan i kvalitetan sustav za vanjsko osiguravanje kvalitete visokih učilišta za koji je nadležna Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO). U pojedinim projektnim aktivnostima koristili su se javno dostupni dokumenti i izvještaji AZVO-a. S druge pak strane, projekt je uzeo u obzir čunjenicu da sva visoka učilišta u Hrvatskoj imaju suštave za interno osiguravanje kvalitete koji su bili ili će biti predmet vanjskog vrednovanja AZVO-a. Članovi su konzorcija projekta, između ostalih, i voditelji ureda za osiguravanje kvalitete na partnerskim visokim učilištima.

Prvi **specifični cilj projekta E-Quality** jest omogućivanje visokim učilištima da samovrednuju i samostalno rade na unapređivanju pravednosti i socijalne uključenosti. U tu svrhu razvili smo smjernice i skale za procjenu razine postignuća visokog učilišta u poštivanju pravednosti i socijalne uključenosti. Drugi specifični cilj projekta jest razvijanje prijedloga oznake kvalitete koja bi se mogla dodjeljivati visokim učilištima koja aktivno rade na jačanju pravednosti i socijalne uključenosti. **Svi izneseni prijedlozi projekta E-Quality neobvezatni su** za visoka učilišta i druge institucije i ne temelje se na proceduri propisanoj zakonom ili nekim drugim propisom. Visoka učilišta mogu samostalno odlučiti u kojem obliku i kojem opsegu žele primijeniti iznesene prijedloge. Treći specifični cilj projekta izrada je preporuka koje nacionalna agencija koja se brine za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju, AZVO, može uzeti u obzir želi li dodatno potaknuti visoka učilišta na jačanje pravednosti i socijalne uključenosti.

Projekt traje 18 mjeseci, od 21. kolovoza 2013. do 21. veljače 2015. Projektom upravlja Institut za razvoj obrazovanja (IRO) iz Zagreba, a partnerske institucije uključene u projekt su: Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Zadru, Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Agencija za znanost i visoko obrazovanje RH te Udruga za razvoj visokoga školstva Universitas iz Rijeke. Međunarodna stručnjakinja na projektu profesorica je Liz Thomas (UK). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskoga socijalnog fonda kroz program IPA (komponenta: Razvoj ljudskih potencijala u Hrvatskoj 2007. - 2013. / Integracija skupina u nepovoljnem položaju u redoviti obrazovni sustav).

Iscrpnije informacije o projektu E-Quality, zajedno sa svim publikacijama izrađenima u sklopu projekta, dostupne su na internetskoj stranici projekta www.ipa-equality.eu ili se mogu dobiti na zahtjev preko e-adrese iro@iro.hr.

Ovdje iznesene preporuke temelje se na prikupljenim podacima i izrađenim analizama u sklopu projekta E-Quality. Prvo, preporuke se zasnivaju na **rezultatima istraživanja „Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica“** koje se provodilo od studenoga 2013. do siječnja 2014. na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru te Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu. Obuhvaćeno je osam fokusnih skupina s ukupno 47 studenata koji pripadaju ranjivim skupinama studenata, a u analizi su se koristili i podaci prikupljeni istraživanjem Eurostudent za Hrvatsku iz 2010. godine.

Drugo, preporuke se temelje na **podacima koji su prikupljeni u intervjuima s predstavnicima uprava, nastavnika, administrativnog osoblja i studenata na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru te Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu** u kojima je sudjelovalo ukupno 38 sudionika. Intervjui su održani u srpnju 2014. i provodili su ih Ninoslav Šćukanec iz Instituta za razvoj obrazovanja te Karin Doolan sa Sveučilišta u Zadru. Ninoslav Šćukanec potom je sastavio zapisnike s intervjuja, koje je nakon toga analiziralo Stručno povjerenstvo projekta E-Quality. Konačan rezultat tih analiza tri su odvojena izvještaja Stručnog povjerenstva s preporukama za unapređenje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima partnerima na projektu E-Quality. Stručno povjerenstvo projekta činili su Vlasta Vizek Vidović i Iva Košutić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu), Karin Doolan (Sveučilište u Zadru), Mladenka Tkalčić i Lovro Liverić (Sveučilište u Rijeci i članovi Akreditacijskog savjeta Agencije za znanost i visoko obrazovanje), Đurđica Dragojević (Agencija za znanost i visoko obrazovanje), Nina Vranešević Marinić i Ninoslav Šćukanec (Institut za razvoj obrazovanja).

Treće, za potrebe provođenja spomenutog istraživanja, intervjuja i izrade izvještaja **služili smo se dokumentima** koje koristi Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) u proceduri reakreditacije te dokumentom „Embedding equality and diversity in the curriculum: Self-evaluation framework“ koji su za The Higher Education Academy pripremile Helen May i Liz Thomas. Svi navedeni dokumenti prilagođeni su potrebama projekta E-Quality. Također, u konceptualizaciji pojedinih projektnih aktivnosti znatno nam je pomogla knjiga „Equity and Quality Assurance: A Marriage of Two Minds“ koju je 2010. izdao UNESCO - International Institute for Educational Planning.

Važno je naglasiti kako načela, vrijednosti i preporuke za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti razvijeni unutar projekta E-Quality nisu propisani zakonom ili nekom drugom regulativom, već je riječ o preporukama kojima se visoka učilišta i nadležna tijela mogu proizvoljno koristiti u svrhu praćenja i podizanja kvalitete rada na području pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju. U tekstu se rabi termin ranjive skupine studenata ili ranjivi studenti. Većina visokih učilišta među ranjive studente ubraja **studente nižega socio-ekonomskog statusa te studente s invaliditetom**. Projekt E-Quality, zahvaljujući spomenutom istraživanju i intervjuima, prepoznao je i sljedeće skupine studenata kao ranjive: **studente starije od 25 godina, studente koji rade uz studij, studente sa zdravstvenim teškoćama, studente roditelje i studente koji žive izvan mjesta studiranja**.

Bolonjski proces i politike Europske unije stavljuju visoko obrazovanje u širi društveni kontekst te pokazuju njegov snažan utjecaj na socijalno uključivanje, zapošljavanje, razvoj gospodarstva i konkurentnost te aktivno građanstvo. **Poštivanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju postalo je sastavni dio Bolonjskog procesa 2001. godine.** Od tada se različitim mjerama jačaju pravednost i socijalna uključenost u visokom obrazovanju u zemljama koje provode Bolonjski proces jer se prepoznao njihov utjecaj na:

- **Društvenu pravdu** - obrazovni uspjeh ne smije ovisiti o osobnim karakteristikama i životnim okolnostima koje su izvan neposredne kontrole pojedinca. To se odnosi na podrijetlo pojedinca, socio-ekonomske karakteristike studenata, rod, rasu, pripadnost određenoj etničkoj skupini i sl. Rizik neulaska i nezavršavanja visokog obrazovanja povezan je s otežanim socijalnim uključivanjem.
- **Razvoj gospodarstva** - širenje pristupa visokom obrazovanju za ranjive skupine studenata dovodi do maksimalnoga korištenja i razvoja ljudskog potencijala, čime se pridonosi kompetitivnosti i razvoju gospodarstva temeljenog na znanju.
- **Razvoj društva** - povećavanjem udjela visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji, osobito uključivanjem ranjivih skupina u visoko obrazovanje te osiguravanjem njihova uspješnog završetka obrazovanja, pridonosi se ukupnom razvoju društva koje karakteriziraju viši stupanj socijalne kohezije i uzajamnog povjerenja, viši prinosi od poreza, aktivnija participacija u političkom životu i razvoju zajednice te bolje zdravstveno stanje građana.

Definicija pravednosti i socijalne uključenosti za potrebe projekta E-Quality **preuzeta je stoga iz Bolonjskog procesa, točnije ministarskog priopćenja iz Londona iz 2007.**, te je shvaćena kao proces i cilj prema kojemu **socijalni profil studentskog tijela koje ulazi u visoko obrazovanje, u njemu sudjeluje i uspješno ga završava, odgovara heterogenom socijalnom profilu šireg stanovništva**. Studentsko tijelo treba odražavati raznolikost ukupne populacije i različitim mjerama potrebno je osigurati da upis, uspješno studiranje i završetak studija ovise ponajprije o sposobnostima studenata, a ne o njihovim osobnim značajkama i životnim okolnostima. Svi bi članovi zajednice trebali moći razvijati osobne potencijale jer se time pridonosi ne samo osobnoj dobrobiti nego i općemu društvenom boljštu.

Zbog toga je pitanje pravednosti i socijalne uključenosti povezano s pitanjem **širenja pristupa studiju, uspješnosti studiranja i odustajanja od studija, s oblikovanjem i izvođenjem studijskih programa te vrednovanjem postignuća studenata**. Povezano je i s **uključivanjem studenata** u sve ključne aspekte rada visokog učilišta, kao i s **uključivanjem zaposlenika** visokih učilišta koji bi trebali aktivno surađivati sa studentima i ostalim ključnim dionicima u zajednici u kojoj djeluje visoko učilište. U idealnom bi slučaju razmatranje pravednosti i socijalne uključenosti trebalo obuhvatiti gotovo sve funkcije visokog učilišta i trebalo bi se tretirati kao kontinuiran proces unapređivanja kvalitete.

uključenost: perspektiva ranjivih

skupina studenata

Unutar projekta E-Quality provedeno je istraživanje „Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica“ čiji je cilj bio identificirati institucijske prepreke i poticaje uspjehu u studiju za ranjive skupine studenata. Istraživanje je provedeno s pomoću fokusnih skupina i intervjuja sa studentima koji spadaju u sljedeće ranjive skupine: studente koji rade uz studij, putuju na studij iz drugog grada, studente koji imaju roditeljske obveze, one koji studij nisu upisali odmah nakon srednje škole, one koji su iz obitelji nižega socio-ekonomskog statusa te studente s invaliditetom.

Kod ranjivih studenata postoji strah od stigmatizacije i sram koji ih sprečava u otvorenom iznošenju vlastitih problema i potreba. Životne okolnosti i osobne karakteristike koje otežavaju uspjeh u studiju za ove skupine studenata jesu: rad uz studij, udaljenost od mjesta studiranja, briga o djeci, nedostatak podrške okoline, problemi u obitelji, nemotiviranost, nedostatak finansijskih sredstava te zdravstvene teškoće studenata i njihovih obitelji. Spomenuto istraživanje provedeno je u razdoblju od studenoga 2013. do siječnja 2014. na uzorku studenata partnerskih institucija: Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišta u Zadru i Veleučilišta „Marko Marulić“ u Kninu.

Prema mišljenju i iskustvu studenata koji su sudjelovali u istraživanju visoka bi učilišta mogla biti uspješnija u oblikovanju institucionalnih praksi koje bi im olakšale uspjeh na studiju. U Tablici 1. navedeni su otežavajući i olakšavajući čimbenici koje su studenti prepoznali kao ključne za svoj uspjeh na studiju. Pripadnici ranjivih skupina studenata iznijeli su i prijedloge unapređivanja institucionalnih praksi (Tablica 2.). Ti bi prijedlozi mogli pridonijeti svladavanju prepreka s kojima se suočavaju ranjivi studenti te im pružiti jednake mogućnosti tijekom studija koje imaju ostali studenti.

Tablica 1. Institucijski čimbenici koji otežavaju i olakšavaju uspjeh na studiju

Institucijski čimbenici koji otežavaju uspjeh na studiju	Institucijski čimbenici koji olakšavaju uspjeh na studiju
Loš raspored i obveza prisutnosti na nastavi	Dobar raspored i sloboda upravljanja svojim vremenom
Nedostatak literature i opreme (uključujući opremu za studente s invaliditetom)	Omogućen pristup literaturi i potrebnoj opremi
Velike skupine studenata	Male skupine studenata
Subjektivnost u ocjenjivanju	Što je moguće veća objektivnost u ocjenjivanju
Loši odnosi s akademskim i administrativnim osobljem	Dobri odnosi s akademskim i administrativnim osobljem
Nema institucijskog poticanja kolegjalnog duha i suradnje među studentima	Institucijsko poticanje dobrih odnosa i solidarnosti među studentima
Nedostatne službe potpore	Dostatne službe potpore
Nedostatan broj i iznos stipendija	Dostatan broj i iznos stipendija
Institucijski prostor koji ne uzima u obzir potrebe različitih skupina studenata: neprilagođenost prostora studentima s invaliditetom, nepostojanje vrtića za djecu studenata	Institucijski prostor prilagođen potrebama različitih skupina studenata

Tablica 2. Prijedlozi za institucijsko poticanje uspješnosti studenata

Tema	Prijedlozi	Posebna važnost za ranjive skupine
Informiranost	Održati orientacijski sastanak na početku studija s važnim informacijama (npr. čemu služi referada, što je studentski zbor). Pružati pravodobne informacije u vezi sa studijem (npr. otkazivanje nastave, promjene u rasporedu, mogućnosti za dobivanje stipendija, mogućnosti za mobilnost).	Dobivanje pravodobnih informacija u vezi s otkazivanjem nastave ili promjenama u rasporedu važno je za studente putnike koji na te promjene ne mogu reagirati istom brzinom kao i oni koji žive blizu visokog učilišta. Informacije o stipendijama važne su za studente koji imaju finansijskih problema.
Raspored sati i obveza prisutnosti na nastavi	Adresirati preklapanja u predavanjima i rupe u rasporedu. Omogućiti fleksibilnost glede obveze prisutnosti na nastavi.	Fleksibilnost povezana s obvezatnom prisutnošću na nastavi važna je za studente koji rade uz studij, imaju roditeljske obveze te za studente s invaliditetom.
Opremljenost	Opremiti laboratorije i knjižnice; omogućiti pristup online bazama časopisa te literaturi na brajici; uvesti stolove za studente s invaliditetom, električno povećalo, više kompjutora; pokrenuti vrtić za djecu studenata.	Institucijsko osiguravanje/nabavka nastavnih materijala važno je za studente koji imaju finansijske poteškoće. Osiguravanje posebne opreme važno je za studente s invaliditetom. Vrtić je važan za studente roditelje.
Polaganje ispita i ocjenjivanje	Uvesti jasne kriterije, pravedno ocjenjivanje te prilagođen način polaganja ispita za studente s invaliditetom.	Za studente s invaliditetom važno je omogućiti dulje pisanje ispita ili pak prilagođeni tip ispitivanja (pisani ili usmeni), ovisno o invaliditetu.
Akademsko osoblje	Uvažavati nemogućnost stalnog pohađanja nastave za ranjive studente, imati razumijevanja za njihove specifične životne okolnosti. Provoditi stručno usavršavanje za pružanje potpore studentima s invaliditetom i ostalim ranjivim studentima. Uvesti program mentorstva, poticati otvorenu komunikaciju te biti spremni pomoći.	Za studente koji rade uz studij, putuju na studij, imaju roditeljske obveze, studente s invaliditetom, finansijskim teškoćama i nedostatnim prethodnim školovanjem važno je razumijevanje nastavnika.
Društveni život	Organizirati društvena događanja, osigurati prostor za druženje studenata.	Poticaj za društvenu integraciju posebno je važan za starije studente i za studente s invaliditetom.
Službe podrške	Uvesti psihološko i pravno savjetovalište, zatim savjetovalište za razvoj karijere te ured za studente s invaliditetom. Osigurati asistente u nastavi.	Psihološko savjetovalište važno je za studente s psihičkim teškoćama koje ih ometaju u studiju. Asistenti u nastavi važni su za studente s invaliditetom.
Finansijska podrška	Omogućiti ranjivim studentima niže školarine, viši iznos stipendija, novčane nagrade, subvencije za prijevoz te različite oblike zarade kroz rad na poslovima povezanim s dotičnim visokim učilištem.	Stipendije su izrazito važne za studente s finansijskim teškoćama.

uključenost: perspektiva ranjivih

skupina studenata

Smještaj	Povećati kapacitete studentskih domova i prilagoditi smještaj studentima s invaliditetom.	Studentski domovi važni su za studente koji imaju finansijske teškoće. Prilagođeni smještaj u studentskim domovima važan je za studente s invaliditetom.
Prehrana	Uvesti kvalitetniju hranu i osigurati povoljne cijene.	Dostupnost hrane po povoljnim cijenama važna je za studente s finansijskim teškoćama.
Administrativno osoblje	Unaprijediti rad studentske referade i povećati susretljivost administrativnog osoblja.	Nije identificirana važnost za specifičnu ranjivu skupinu, važno je za sve studente.
Prilagođenost prostora i prijevoz	Omogućiti prostornu pristupačnost za studente s invaliditetom (uključujući predavaonice, sanitарne prostorije). Riješiti prijevoz od domova do visokih učilišta za teško pokretne studente.	Prostorna prilagođenost i organizirani prijevoz važni su za studente s invaliditetom.

uključenost: institucijska

perspektiva

Unutar projekta E-Quality u srpnju 2014. organizirani su intervjui s predstavnicima uprava, nastavnika, administrativnog osoblja i studenata na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu. Na temelju toga Stručno povjerenstvo projekta sačinilo je tri izvještaja s nalazima i preporukama za unapređenje pravednosti i socijalne uključenosti na spomenutim visokim učilištima. Glavni nalazi tih izvješća mogu se grupirati u sljedeće cjeline:

1. Premda su uprave, nastavnici i administrativno osoblje visokih učilišta uglavnom predani razvoju pravednosti i socijalne uključenosti, u **ključnim dokumentima visokog učilišta** eksplicitno se ne navodi i na jednom mjestu **ne objedinjuje informacija o tome što su pravednost i socijalna uključenost**. Trenutačno ne postoji institucionalna politika ili nadležno institucionalno tijelo koje bi upravljalo i evaluiralo brojne programe i aktivnosti kojima visoka učilišta nastoje razvijati pravednost i socijalnu uključenost.
2. **Programski ugovori** sklopljeni između visokih učilišta i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH (MZOS) čine **glavni mehanizam za institucijsko unapređenje pravednosti i socijalne uključenosti**. Sadrže jednoznačne ciljeve, ciljne skupine i aktivnosti kojima se izravno jača pravednost. Budući da su programski ugovori povezani s financiranjem MZOS-a koje ovisi o postignuću ugovorenih ciljeva, razvijeni su različiti mehanizmi evaluacije rezultata s pripadajućim pokazateljima.
3. **Glavni institucionalni mehanizmi** koje su visoka učilišta pokrenula **za kontinuirano pružanje pomoći ranjivim studentima** jesu **studentska savjetovališta** i **različiti programi financijske pomoći studentima**. Savjetovališta većinom pružaju psihološko i pravno savjetovanje te pomoći studentima s invaliditetom. Opseg usluga takvih savjetovališta i kontinuitet njihova rada znatno se razlikuju među visokim učilištima. Najučestaliji oblik financijske pomoći studentima jesu stipendije za studente lošijega socio-ekonomskog statusa te za studente s invaliditetom.
4. Visoka učilišta nisu sustavno riješila **pitanje stručnog usavršavanja zaposlenih**, posebno nastavnika, pa time ni pitanje usavršavanja zaposlenih povezano s unapređivanjem pravednosti i socijalne uključenosti. Ne postoji sustavno praćenje individualnih postignuća zaposlenika i njihova učinka na promicanje pravednosti. Nastavnici nastoje na različite načine pomoći studentima, no uglavnom tek nakon što problem ranjivih studenata postane vidljiv ili kada im ga studenti priopće.
5. Visoka učilišta nisu razvila **standardizirane procedure za prikupljanje podataka**¹ s pomoći kojih bi se kontinuirano evaluirali učinkovitost i utjecaj praksi vezanih uz unapređenje pravednosti i socijalne uključenosti. **Studentske ankete** obično su jedini mehanizam kojim se redovito evaluira kvaliteta nastave, no studenti uglavnom nisu upoznati s rezultatima tih anketa i načinom na koji se ti rezultati primjenjuju u poboljšavanju nastavnog procesa.

¹ Mogući su primjeri standardiziranih procedura za prikupljanje podataka: izrada e-baze podataka socijalnog profila studenata, sustavno prikupljanje podataka o uspješnosti i napredovanju studenata po godinama, prikupljanje podataka o završetku studija i odustajanju od studija, prikupljanje podataka o postignućima zaposlenih u jačanju pravednosti kao osnova za nagrađivanje i promaknuća i dr.

Načela i vrijednosti za

jačanje pravednosti i

socijalne uključenosti

Na temelju stečenih uvida iz istraživanja, posjeta visokim učilištima i analize relevantnih izvora Stručno povjerenstvo je formuliralo skup načela i vrijednosti za koje drži da mogu pomoći institucijama u unapređenju pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju:

- **Sustavan i dugoročan pristup:** osigurati konzistentnost s krovnim nacionalnim strategijama i drugim propisima u području obrazovanja, no oblikovati rješenja koja odgovaraju specifičnostima pojedinoga visokog učilišta. Osigurati dugoročna i održiva rješenja, a ne ići u smjeru jednokratnih intervencija.
- **Integrirani i holistički pristup:** aktivnosti trebaju biti usmjerenе na sve, a ne samo na ranjive studente. Jačanje pravednosti i socijalne uključenosti provodi se kroz sve funkcije visokog učilišta i treba se tretirati kao kontinuiran proces unapređenja kvalitete rada cijelokupne institucije. Nastojati pružiti različite oblike pomoći studentima: akademsku, finansijsku, pravnu, psihološku i dr.
- **Proaktivni pristup:** aktivnostima se studenti trebaju poticati na aktivno uključivanje u proces učenja i poučavanja. Potrebno je prevenirati krizne situacije razvojem različitih institucionalnih rješenja i formalnih procedura. Ne treba očekivati da će se svi studenti samoinicijativno izboriti za svoja prava. Studenti koji najviše trebaju pomoći često će biti posljednji koji će samostalno zatražiti pomoći.
- **Relevantnost i praktičnost:** pružati usluge koje odgovaraju stvarnim potrebama, interesima i budućim planovima studenata. Usluge trebaju biti praktične i korisne: pružati informacije i savjete o tome kako planirati financiranje studija, kako se uspješno prijaviti za finansijsku pomoći, kako izabrati odgovarajući kolegij i osigurati njegov uspješan završetak i dr.
- **Timski rad i suradnja:** jačanje suradnje među studentima te partnerstva između studenata i nastavnika. Poticati samoorganiziranje studenata, sudjelovanje u studentskim izborima te uključivanje studenata u ključna predstavnička tijela visokog učilišta.
- **Nadgledanje i evaluacija:** odluke temeljiti na podacima i dokazivim činjenicama. Jačati institucionalno istraživanje u kojemu će se sustavno prikupljati podaci, izrađivati analize te evaluirati različiti aspekti rada visokog učilišta. Primjenjivati institucionalno istraživanje kao ključni mehanizam za strateško upravljanje visokim učilištem. Voditi računa o transparentnosti i vidljivosti podataka, analiza i rezultata evaluacija za sve dionike u visokom obrazovanju.

i socijalne uključenosti

na visokim učilištima

Uzveši u obzir ovdje iznesene empirijske nalaze i prethodno opisana načela i vrijednosti, Stručno povjerenstvo projekta E-Quality prepoznalo je nekoliko područja u kojima bi visoka učilišta koja su sudjelovala u ovom projektu mogla dodatno unaprijediti pravednost i socijalnu uključenost u svojim institucijama:

1. Predanost vodstva visokog učilišta pravednosti i socijalnoj uključenosti trebala bi biti vidljiva kroz njihovo eksplizitno navođenje u misiji i viziji visokog učilišta te pripadajućim strateškim ciljevima.

Strateški ciljevi visokog učilišta trebali bi biti usklađeni s programskim ugovorima potpisanim s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta RH. Razmotriti donošenje zasebne institucionalne politike pravednosti i socijalne uključenosti koja bi objedinila sve mehanizme s pomoću kojih visoko učilište unapređuje te procese. Predanost pravednosti i socijalnoj uključenosti mora biti eksplizitna u unutarnjoj i vanjskoj komunikaciji visokog učilišta te u ključnim dokumentima: strateškom planu, programskom ugovoru, pravilnicima i na internetskim stranicama.

2. Služiti se programskim ugovorima kao učinkovitim mehanizmom dugoročnog **financiranja aktivnosti za razvoj pravednosti i socijalne uključenosti**.**3.** Jačanje pravednosti i socijalne uključenosti unutar visokog učilišta trebalo bi postati jedan od **prioriteta rada svih zaposlenika** jer će se time pridonijeti većoj kvaliteti rada svih funkcija određenoga visokog učilišta. Kako bi se to ostvarilo, važno je **jačati kapacitet zaposlenih** za razvoj pravednosti i socijalne uključenosti:

- **Jačanje individualne odgovornosti zaposlenih** te uvođenje institucionalnih **nagrada, priznanja i promaknuća** kojima se prepoznaje doprinos zaposlenika u jačanju pravednosti i socijalne uključenosti.
- Nastavnici bi trebali imati **kontinuirani pristup informacijama, savjetima i programima stručnog usavršavanja** o tome kako unaprijediti učenje i nastavu, kako studente učiniti proaktivnijima, kako osigurati uspješno napredovanje studenata tijekom studija te njihov uspješan završetak studija.
- **Osigurati konzistentnost i transparentnost postupaka kojima se vrednuju postignuća studenata.** Kriteriji vrednovanja trebali bi studentima biti pravodobno i unaprijed poznati. Trebale bi postojati formalne procedure putem kojih studenti mogu zatražiti i dobiti objašnjenje u vezi s rezultatom provedenog vrednovanja.

4. Jačati kapacitet studenata za aktivno uključivanje u rad visokog učilišta te jačati njihovu predanost pravednosti i socijalnoj uključenosti:

- Važno je na početku izvedbe svih studijskih programa preko organizirane aktivnosti studente **informirati o njihovim pravima i obvezama**. **Osigurati intenzivnu mentorsku podršku** preko mentora nastavnika i mentora studenta posebno na prvoj te po mogućnosti na ostalim godinama studija.

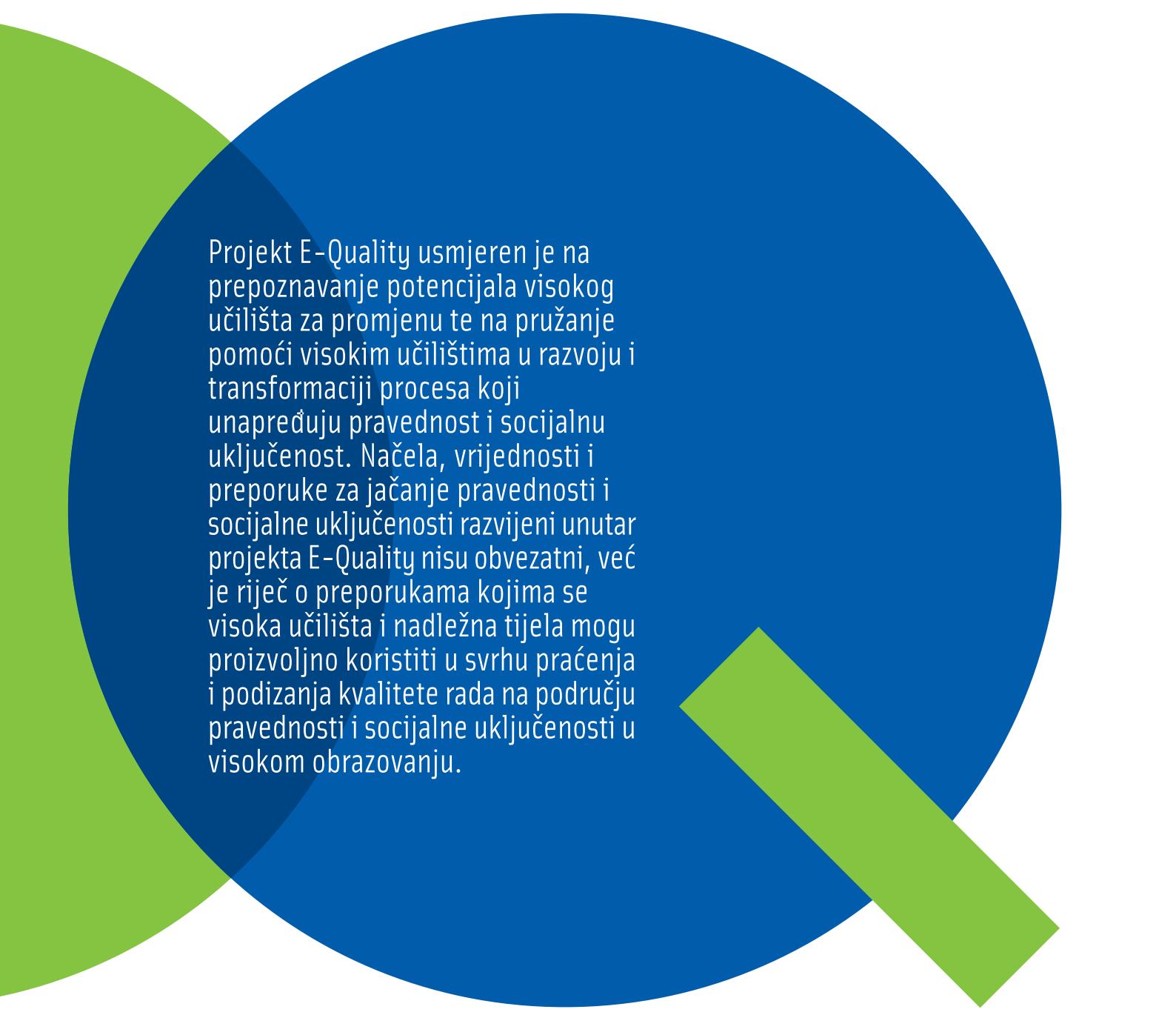
Preporuke za jačanje pravednosti

i socijalne uključenosti

na visokim učilištima

Praćenje studenata prve godine osobito je važno zbog njihove akademske socijalizacije. Potrebno je promatrati ponašanje studenata u svrhu ranog otkrivanja njihovih otežavajućih okolnosti jer bi se time na vrijeme mogle otkloniti moguće negativne posljedice na njihovu uspješnost studiranja.

- Omogućiti studentima **pristup informacijama, izobrazbi i resursima** koji će ih potaknuti na uključivanje, samoorganiziranje i učinkovito izvršavanje preuzetih obveza. **Pružiti svim studentima različite poticaje** kako bi ih se ohrabriло на korištenje dostupnih mogućnosti za aktivno uključivanje (nagrade, priznanja, financiranje studentskih projekata i dr.). Pomoći studentima da razumiju kako se koristi njihov doprinos za unapređenje rada i kvalitete visokog učilišta.
5. Pokrenuti ili **jačati institucionalne jedinice, formalne institucionalne procedure i prakse koje pomažu ranjivim skupinama studenata** u uklanjanju prepreka s kojima se susreću tijekom studija (npr. različite studentske službe poput pravnih i psiholoških savjetovališta, zatim savjetovališta za razvoj karijere, uredi ili povjerenstva za studente s invaliditetom, različiti programi finansijske pomoći i dr.). Učiniti vidljivim njihov rad za sve ključne dionike visokog učilišta.
 6. Kontinuirano jačati kvalitetu u visokom obrazovanju postupcima „**osiguravanja kvalitete**“ (*quality assurance*), ali i postupcima „**unapređivanja kvalitete**“ (*quality enhancement*). Time će dodatno jačati **poveznice između aktivnosti koje osiguravaju preduvjete** za učenje i poučavanje i **aktivnosti koje unapređuju proces te ishod** učenja i poučavanja. To će pridonijeti uspješnjem napredovanju studenata tijekom trajanja studija, povećanju broju studenata koji su završili studij i njihovim boljim izgledima na tržištu rada. Usmjereno na proces i ishod znači isticanje učenja i poučavanja koje u središtu ima studenta.
 7. **Pokrenuti institucionalno istraživanje na visokim učilištima s ciljem sustavnog prikupljanja podataka i izrade analiza** o različitim aspektima rada visokih učilišta. Strateško upravljanje visokim učilištima trebalo bi se temeljiti na pouzdanim podacima i kvalitetnim analizama. Razmotriti povezivanje institucionalnog istraživanja s jedinicama za osiguravanje i unapređivanje kvalitete koje bi mogле biti institucionalni okvir za poslove povezane s institucionalnim istraživanjem. Institucionalnim istraživanjem trebalo bi, između ostalog, prikupljati podatke o sastavnicama, studijskim programima, nastavnicima i studentima koji pridonose razvoju pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima u svrhu njihova promicanja ili nagrađivanja.
 8. **Jačati partnerstvo zaposlenih i studenata** u oblikovanju institucionalnih politika, procedura i praksi koje dovodi do željenih i vidljivih promjena tijekom trajanja studijskog ciklusa. Učinak reformi trebao bi se redovito evaluirati. Trebalo bi osigurati razmjenu i vidljivost dobrih primjera iz prakse.

Projekt E-Quality usmjeren je na prepoznavanje potencijala visokog učilišta za promjenu te na pružanje pomoći visokim učilištima u razvoju i transformaciji procesa koji unapređuju pravednost i socijalnu uključenost. Načela, vrijednosti i preporuke za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti razvijeni unutar projekta E-Quality nisu obvezatni, već je riječ o preporukama kojima se visoka učilišta i nadležna tijela mogu proizvoljno koristiti u svrhu praćenja i podizanja kvalitete rada na području pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju.

Literatura

Bologna Process - European Higher Education Area. (2007). London Communiqué. Towards the European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. Dostupno na:
http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf

Camilleri, A. F. i Muhleck, K. (2010). Evolving Diversity: An Overview of Equitable Access to Higher Education in Europe. Equnet project. Dostupno na:
<http://www.equnet.info/wp-content/uploads/2011/09/Evolving-Diversity.pdf>

Doolan, K., Košutić, I. i Barada, V. (2015). Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Orr, D., Gwosć, C. i Netz, N. (2011). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. Eurostudent IV 2008–2011. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. Dostupno na:
http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/eurostudent/EUROSTUDENT_IV.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., i Cvitan, M. (2011). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja Eurostudent za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na:
http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/EUROSTUDENT_Nacionalno_izvjesce_RH_2011.pdf

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. i Cvitan, M. (2013). Socijalna uključivost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na:
http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_uključivost_visokog_obrazovanja.pdf

Martin, M. (Ed.) (2010). Equity and Quality Assurance: A Marriage of Two Minds. Paris: UNESCO, International Institute for Educational Planning. Dostupno na:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187184e.pdf>

May, H. i Thomas, L. (2010). Embedding Equality and Diversity in the Curriculum Self-evaluation Framework. York: The Higher Education Academy. Dostupno na:
http://jisctechdis.ac.uk/assets/Documents/inclusion/Embedding_EandD_Selfevaluation_Framework.pdf

Thomas, L. (2012). Building Student Engagement and Belonging in Higher Education at a Time of Change: A Summary of Findings and Recommendations from the What Works? Student Retention & Success programme. London: Paul Hamlyn Foundation. Dostupno na:
http://www.heacademy.ac.uk/resources/detail/retention/research_and_practice_resources.

Thomas, L., May, H., Harrop, H., Houston, M., Knox, H., Foong Lee, M., Osborne, M., Pudner, H. i Trotman, C. (2005). From the Margins to the Mainstream: Embedding Widening Participation in Higher Education. Project report commissioned by Universities UK and the Standing Conference of Principals.

Nositelj projekta:

Institut za razvoj
obrazovanja

Institut za razvoj obrazovanja
Trg Nikole Zrinskog 9
10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
iro@iro.hr
www.iro.hr

Projektni partneri:

Sveučilište u Rijeci
www.uniri.hr

Sveučilište u Zadru
www.unizd.hr

Veleučilište "Marko Marulić" u Kninu
www.veleknin.hr

Agencija za znanost i visoko obrazovanje
www.azvo.hr

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
www.idi.hr

Udruga za razvoj visokoga školstva „Universitas“
www.universitas.hr

Posredničko tijelo razine 1:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta
esf@mzos.hr
www.mzos.hr

Posredničko tijelo razine 2:

Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
Organizacijska jedinica za upravljanje strukturnim instrumentima (DEFCO)
defco@asoo.hr
www.asoo.hr

Za više informacija o EU fondovima: www.strukturfondovi.hr

ISBN 978-953-7901-18-9

9 789537 901189

Institut za razvoj obrazovanja
Trg Nikole Zrinskog 9
HR - 10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
iro@iro.hr
www.iro.hr